

lib. IV, cap. xxx: « Henoch, ait, sine circumsione placens deo, cum esset homo, Dei legatione ad Angelos fungebatur, translatus est, et conservatur usque nunc testis iudicij Dei; quoniam Angeli quidem transgressi deciderunt in iudicium, honor autem placens translatus est in salutem. » Angelos vocat, quos Moses, Genes. vi, 2, vocat filios Dei, » puta filios Seth, qui commixti ardenti concupiscentia cum filiabus hominum, puta Cain, ex his procreant gigantes superbos et impios, ob quos proinde Deus induxit orbis diluvium, cum prius ad eos corrigendos misisset Henoch, sed frustra. Hoc filios Dei et gigantes Irenaeus, secutus Josephum, Philomenum et alios, censuit, ut videtur, fuisse angelos vel homines, vel malos, sive diabolos. Vide dicta Genes. vi. Causa ergo translationis Henoch fuit eximia sanctitas, qua mire placuit Deo. Unde Nazianzenus, in carmine *De Laud. Virginis*:

Alma fides (ait) pietasq; ad sidera vestit Henochum.

Ei orat. 20: « Omnis ejus vita, inquit, nil aliud quam translatio erat; » mentem enim a terra transulerat in celum ad Deum, cum quo ambulabat. Et auctor *De Mirabil. S. Script.*, apud S. Augustinum, lib. I, cap. II: « Henoch, inquit, sine morte, per totius pene seculi tempus remotus ab hominum conversatione custoditur, ut in eo, qualiter homines, si non peccarent, generatae prole commutarentur in vitam spiritualiter sine morte, ostenderetur. »

Nota: T^e in *paradisum* jam non est in Greco, sed Noster id olim in Greco legit, uti censem Sixtus Senensis, Delrio et illi; aut certe in *translatum* est subintelligi intellexi, ut vult Jansenius. Communis enim Ecclesie et fidelium omni aeo sensus fuit, Henoch translatum esse in paradisum: quare cum dicebatur Henoch translatus, illico omnes intelligebant in paradisum esse translatum. Ita ita esse liquet ex S. Athanasio, in narracione Nicene Synodi, ubi alit quod Henoch *paradiso*, id est translatus est, scilicet in paradisum, ut doce veritatem ejus Interpres; comparat enim S. Athanasius Henoch Adam in eo quod Adam positus sit in paradiso, Henoch vero *paradiso*, id est translatus sit in paradisum: nec enim alius locus ei cum Deo ambulans, et jam a terris translatu congruus assignari poterat. Quare de fide est Henoch esse translatum in paradisum; id enim expresse hic assertit S. Scriptura, puta Latina Vulgata, quam ut authenticam veramque S. Scripturam in omnibus recipiendam, Graecisque et Hebrew anteforendam esse sanxit S. Synodus Tridentina, sess. IV. Unde concors sententia Patrum et Interpretum, ac communis totius Ecclesiae sensus est, Henoch translatum esse in paradisum, eti nonnulli quis et ubi sit hic paradisus dubitent. Simili modo, *Psalm. xcvi*, 10: « Dominus regnavit, » Septuaginta olim addebant, « a ligno. » Sic enim legerunt S. Justinus, S. Cypricus,

et S. Augustinus, S. Leo, Arnobius, Diodorus, Theodulphus, ac etiam Romanum, quin et hymnus de Passione, in tam non nulli codices Graeci vel Latini habent *in* *paradiso*, imo nec S. Hieronymus, in Psalmorum ed. donec juxta Septuaginta a se correcta, multo minus in versione sua ex Hebreo. In Hebreo enim non est *in* *ligno*; sed Septuaginta id addiderunt mysterii causa, ut Christi regnum merito crucis adeptum propheteat, quod tamen jam excidit, et in nullis Bibliae reperitur; quin et Theodoretus idipsum non legit in *Comment. Psalm.*

Quæratur ergo quis sit paradisus, in quem translatus est Henoch. **Primo**, aliqui per paradisum significant limbum patrum, sive sinum Arahæ, de quo Christus in cruce dixit latroni ponenter: « Hodie mecum eris in paradiso. » Verum ante Christum limbus hic career erat inferni, non paradisus terra aut coeli; Christus autem post mortem eis descendens, beatusque patres, ac donans eos visione sua divinitatis, carcere hume comutavit in paradisum.

Secondo, alii per paradisum accipiunt celum. Ita S. Ambrosius, lib. *De Paradise*, cap. III, ait Henoch raptum esse ad celum; et S. Hieronymus, in cap. IX *Amos*, assertum eum cum Elias ascensisse in celum. Sic et S. Gregorius, homil. 29 in *Evangel.* Sic et Dorotheus in *Synopsi* ait eos celos penetrasse, ac cum angelis in celis agere. Et Alcimus Avitus, lib. IV, *De Diluvio*, cap. VI, canentes:

Terenus liquisse domos, intrasse supernas.

Unde Procopius Gazensis, in *Genes.* II, et nonnulli alii inferunt eos esse beatos, et frui visione Dei, ac in corporibus gloriis regnare cum Christo. Verum hinc sententia repugnat quod needum sint mortui, ac reddituri, ut pro Christo laborent et moriantur, itaque becent et glorificantur. Certabunt enim contra Antichristum ab eoque occidentur. Pluribus easdem sententiam refutavi, *Genes.* V, 22.

Porro S. Ambrosius, S. Gregorius et nonnulli alii iam citati expoundunt sunt comode, scilicet quod per celum accipiunt aeternum; censurunt enim paradisum esse loco terris altiore et aereo, idque ex eo quod Elias dicatur per turbinem raptus in celum, *IV Regum*, II. Quare sicut ille locus exponi potest, quod scilicet Elias raptus sit in aero, ut per illum transferretur in paradisum: sic quoque eodem sensu exponi possunt Patres citati. Sic enim diserte se explicat S. Gregorius, homil. 29 in *Evangel.*

Dico ergo, paradisum hunc esse in terra, ac videnter terrestrem illum, in quo primitus a Deo collocatus fuit Adam. Probatur id, *primo*, quia hunc in Scripturis significat communiter nomen « paradisus, » cum simpliciter nominatur; nam alias aliquid additur, quo determinatur ad quid aliud. **Secundo**, quia Elias et Henoch non sunt in

celo, cum needum sint mortui, multo minus heaci; non etiam sunt in inferno, quia illi est carcer et gehenna, non paradisus. Ergo sunt in terra. Si in terra, ergo sunt in paradiſo terrestri, cum nullus sit locus melior et dignior eorum raptu et felici vita, tum ob loci puritatem et amenitatem, tum ob aeris temperiem et benignitatem. **Terterio**, quia eo raptum esse Henoch, ac deinde Eliam, diserte docent plurimi Patrum et Doctorum, ac in primis S. Ireneus, lib. V *Contra heres*, cap. V, ubi asserti se id accepisse ex traditione presbyterorum Asiae, qui idipsum ab Apostolis accepérunt: S. Justinus Martyr (vel quisquis est auctor, non enim videtur esse S. Justinus, quia citat Origenem), *Quest. LXXXI* et *LXXXIII*, ac *Quest. LXXXVI*, citat Ireneum, eumque vocat Martym, cum Justinus utroque fuerit antiquior), *Quest. LXXXV ad Orthodoxos*; Victorinus, in *Apoc.* cap. XI; S. Athanasius, epist. *De recipienda Nicena Synodo*; S. Ephrem, apud Barcepham, lib. *De Paradiſo*, cap. I; S. Hieronymus, epist. *Q. ad Pamachium*, ubi Henoch et Eliam vocat « colonos Paradiſi »; S. Augustinus, lib. I *De Peccat. merit. et remiss.* cap. III; Primasius, Haymo, Anselmus, Riba, in cap. XI *ad Hebreos*; S. Isidorus, lib. *De Vita et morte Sanct.* cap. III; S. Thomas, III pari, *Quest. XLIX*, art. 5 ad 2, ubi addit probabile esse eos ligno vita ali et conservari; Lyranus, et Palacius hic Abulensis, in *Genes.* cap. V; Bellarminus, lib. *De Gratia primi hominis*, cap. XII; D. Soto, in IV, dist. 46, *Quest. I*, art. 1; Gregorius de Valencia, tom. I, disp. 7, *Quest. VI*, puncto 2 ad 3; Tyrillus, *De Filii Dei aparit.* Taborina, cap. III; Suarez, III pari, *Quest. LIX*, art. 6, disp. 6, sec. I; Malvenda, *De Paradiſo*, cap. *LXXXVII*; Delrio, *adagio* 787. Hi autores dicunt Eliam et Henoch non tantum raptos esse in paradisum, sed etiamnum in eo degere; unde Rabanus hunc Siracidis locum sic legit: « Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum. »

Dices: *Paradisus post Henoch*, tempore Noe, obrutus fuit aquis, indeque ejus amoenitas deripiit; ergo tunc in eo degere nequivat Henoch. Respondeo: Multi negant antecedens, alii in toto, alii ex parte. Quid enim vetat dico, Deum partem aliquam paradisi a diluvio intactam servasse, ut in eo conservaret Henoch, qui uti a culpa erat immunis, sicut congruebat ut esset et a pena diluvii? Sed esto totus paradisus cataphractio fuerit obrutus, is tamen aquis mox subsidenibus rursum emersit, qui prouide cum amoenitate suum civem Henoch, in aera tempore diluvii sublatum, restituit Deus. Homines enim terreni locus est terra, non aer: in terra autem Henochi jam in gratia per raptum confirmato, et eternitatis candidato congruentio non erat locus, quam paradisus. Haec valde probabiliter dicuntur; nihil tamen hic de fide certum est, ut docet S. Augustinus, lib. II *De Peccat. mer. et remiss.* cap. III. Quare nonnulli exorbitat Sixtus Senensis,

tus, translatus Elias; felices plane qui soli jam Deo vivunt, soli vacant, intelligendo, diligendo, fruendo. » Et rationem addit, quam apud eumdem vide.

Tropologice, Henoch cum Deo ambularem et in paradiso versantem imitantur Religiosi, qui abdicatis curis secularibus totos se Dei consecrarent, vacantes orationi et contemplationi. Taliis fuit Bonosus, socius S. Hieronymi, de quo ipse, epist. 41 ad Ruffium : « Quasi quidam, inquit, novus paradisi colonus incedit; nullus ibi agricolarum, nullus monachorum adhuc latere comes. Solus ibi, immo jam Christo comitate non solus videt gloriam Dei, quam etiam Apostoli nisi in deserto non viderant. » Talis fuit quoque S. Marcella. Unde idem S. Hieronymus, epist. 18 ad Marcianam : « Habeat sibi Roma, inquit, suos tumulus, arena saviat, circus insaniat, theatra luxurient: nobis adhucere Domino bonum est, et ponere in Domino spem nostram, ut cum tanta reverentia in celo, parva et cadue quiescisse non deoleamus in terra. » Unde et addit: « Videri et videre, salutari et salute, a propria monachorum et a quiete alienum est. »

Anagogie, Henoch typus fuit resurrectionis et renovationis mundi, unde Henoch hebreica idem est quod innovatio, inquit Anastasius Sinaita, Patriarcha Antiochenus, lib. VII Hexaem. Et lib. X: « Henoch, inquit, primus tanquam plena Deo descripsit ac figuravit resurrectionem immortalis effectus, et a Deo translatus. » Et Tertullianus, lib. De Anima, cap. LVIII, loquens de Henoch et Eliu: « Eternitatis candidati, inquit, ab omni virtute, ab omni danno, ab omni iuria et confusione immunitate carnis ediscunt. » Si et Theodoretus, Quast. XLV, docet Henoch fuisse praecomen et typum resurrectionis. Et S. Gregorius, VIII Moral., sub fin: « Henoch, inquit, dedicatio dicitur: Inquit ergo se in primordiis dedicant, quia in hac vita, que ante est, cordis radicem plantant, ut hic ad votum florent, et sequenti patria funditus crescant. Ex justis vero septimus Henoch oritur, hinc eorum vita fera, dedicatio in fine servatur. » Hinc S. Epiphanius, in Anecdoto, longissime ante finem, Henoch et Eliam vocat « duos primum nosre resurrectionis. » Et S. Augustinus, lib. XV De Civit. cap. xix: « Henoch, ait, translatio nostre dedicationis (que fiet in resurrectione) est prefiguratio dilatio. »

Henoch similis fuit S. Julianus secundus Conches in Hispania Episcopus, qui proinde moriturus anno Domini 4208, die 28 Januarii cinere et cilio cooperius, vidit B. Virginem stipatam choris angelorum et virginum cantantium: « Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, » etc. ac B. Virgo ad eum conversa: « Acceperit, inquit, serve Dei, palmar in signum virginitatis, quam jugiter infactam conservasti. » Unde post mortem stantes videre ex ore ejus prouidentem palmar nive candidiorem, quae concinuenti-

bus pariter angelis in celum ferebatur. Mira enim fuerat ejus vita, ac inter alia cum baptizaretur, apparuit mitra cum baculo portendens sanctum ejus episcopatum; in quo omnes suos provenitus erogabat in pauperes, cum interim ipse vimina texendo victimam sibi temorem compararet. Quocirca jumenta ocellis missa ad eum frumenta in pauperes eroganda deportarunt. Haec et plura in ejus Vita refert Franciscus Escudero, sacerdos et Societate Jesu.

UT DET GENTIBUS PONENTIAT. — Ita legendum cum Romanis et Greco, scilicet penitentiam, non septentiam, ut legit Rabanus et alii; licet eodem redeat sensus; vera enim peccatoris sapientia est penitentia. Sensus est, q. d. Translatus est Henoch, ut rediens de gentibus exempla, monita, stimulos et hortamenti penitentiae, quibus ipsa commotae penitentiam agant pro peccatis, que in fine mundi per Antichristum, ejusque precursores et assecularis toto orbe abundabant, et instar diluvii exundabant. Sic etiam enim S. Joannis Baptista, qui precursor fuit primi adventus Christi, vox erat: « Penitentiam agite, » appropinquat Christus, « appropinquat regnum celorum, » Matth. cap. iii, 2; sic multo magis eadem erit vox Henoch et Elii, precoporum secundi adventus Christi venientis ad iudicium.

Nota de genibus, Henoch enim fuit Gentilis, puta Abraham et Mosen, quibus data est circumsio et judaismus: ipse ergo quasi Gentilis Gentibus contributus, immo filius (omnes enim homines sicut prognati sunt ex Noe, sic et ex Henoch, qui fuit atavus Noe) suis predicavit penitentiam; sicut Elias, quasi Judeus, eandem predicavit Iudeis, ideoque vestimenta sacris, id est cibis, tanquam praecones penitentiae, Apoc. cap. xi, 3.

Ex hoc Siracidis loco certum est Henoch sequitur Aeliam redditurum sub finem mundi, ut homines ab Antichristo in infidelitatem, vitia omnia protractos, reducant ad fidem et virtutem. Hui enim est sensus et consensus Ecclesie omniumque orthodoxorum. Idem praeedit S. Joannes, Apoc. xi, 3, ubi et eorum vitam mortemque describit. Vide ibi dicta.

Porro Deus ex infinitis hominibus suo beneficio hos duos elegit ad tantum opus, ideoque insigni Dei amore, religione et zelo eos induit et armavit. Idque congrue, quia Henoch fuit ante diluvium in lego naturae ex praeviae primisque orbis Patriarchis, Elias vero fuit Propheta in lege Mosis per sanctitatem, zelum et miracula notissimus, et Iudeis exspectatissimus. Igitur illos, non alios, hinc operi destinavit: tum ut mirabiliter esset eorum predicatione ac testificatio; tum ut ostenderetur idem Deus omnis legis, naturae, scriptae et gratiae; atque idem Christus, eadem fides quae ab initio mundi usque ad finem predicatorum, et in eadem Ecclesia militante perseverat.

Greci codices moderni hic, uti et alibi sape,

a Latina Vulgata dissidenti. Habent enim: *Et per illud quod dicitur in psalmis xxviii, quod dicitur, id est: Henoch translatus est exemplum penitentie generationibus; Tigrina: Henoch sublatus est exemplum emendanda vita nationibus, ali: astatibus, ut scilicet ex ejus translatione, inquit Jansenius, omnes intelligentes Deo cura esse eos qui illi student placers, etiam ipsi a mala sua vita convertantur et penitentiam agant, Deo commendare studentes. Aut, q. d. Translatus est Henoch, quia, cum vivet, erat omnibus generationibus exemplum penitentiae: ut significetur eum translatum, quia cum vivet, erat omnibus specimen penitentiae; nimur quis sua sancta vita homines sui seculi docebat penitentiam, et ad eam trahebat. Nostra ergo lectio, ut accedat ad lectionem originalem, sic videtur accipienda: Henoch translatus est in paradisum, hoc est in locum aliquem voloptatis soli Dei notum, ut hac sua translatione daret Gentibus penitentiam, hoc est ad meliorem vitam homines provocaret, intelligentes quam sint Deo cura hi qui placent ei, et quam odiat peccatores, ex quorum consortio ante tempus suum famulum rapere studuit. De eo enim videtur peculiariter dictum illud Sapientie, cap. iv: « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animum illius. » Cum enim mundus jam cepisset ex corruptione peccati Adae, et exemplis filiorum Cain esse pestilentialissimus, mille jam et centum exactis annis et amplius a condito Adam, 669 anni ante diluvium, Dominus huic Henoch indidit insigne bonam mentem, et in timore Dei illum perfecit, ut ambularet in innocentia cordis sui ad omne beneplacitum Dei, ut esset velut lucerna ardens in tembroso seculo; sanctissime enim vixit 335 annis, homines sui sceluli facto et verbo penitentiam docens: quem, cum non proficeret, rapuit ex hoc seculo nequam; tum ne malitia mutaret animum ejus ex pravitate pessimorum exemplorum; tum ut ipsa translatione ostenderet idem Deus, quam sicut illi cura est, et quam odierit impios, ex quorum consortio rapuit servum suum, tanquam quo dignus non erat munus, siue etiam eis penitentiae daret occasionem.*

Hic Jansenius, qui proinde negat ex hoc loco efficiacter probari Henoch venturum in finem mundi, ut contra Antichristum dimicet. Verum plane aliis est exterorum Interpretum et fiduciale sensus. Quocirca noster Interpres pro *translatus per psalmos*, videtur legisse *translatus per psalmos*, id est, *ut del penitentiam*: eamque lectioem seculi videnter veteres et recentiores passim, qui ex hoc loco unanimitate et constanter docent Henoch venturum cum Elii contra Antichristum; non enim est aliis in Scriptura locis qui clara id ipsum significet, nisi hic. Igitur Latina Vulgata praeferenda hoc loco, aquae ac alius, est Graeci moderni, planeque amplecta ex decreto Concilii Tridentini, sessione IV. Quare non Latina Graecis, sed Graeca Latinis adaptanda sunt. *translatus sit*: Translatus est Henoch, ut sit exemplum et documentum penitentiae atalibus futuris in fine mundi. Hoc enim arguit *translatus est*. Nam, ut suo seculo esset vivum exemplar penitentiae, non transferri, sed in vita superest manere debuisse; cum ergo translatus sit, signum est eum futuris seculis reservari. Unde Tertullianus, lib. De Anima, cap. L, loquens de Henoch et Eli: « Morituri, inquit, reservantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. » Et S. Augustinus (vel quisquis est auctor, non enim videtur esse S. Augustinus), lib. I De Mirabilibus S. Scriptura, cap. iii: « Henoch, inquit, adhuc sine morte in testimonium novissimi temporis reservatur. » Ideo S. Augustinus, lib. IX De Genesi ad litteram, cap. ix, Elii venturo socium assignat Henoch: *sic et S. Prosper, in Dimidio temp., cap. xii, Caesarius, Dialogue III et V, in fine, S. Gregorius, XIV Moral. xi, et homil. 2 in Ezech., Damascenus, lib. IV, cap. xxvi, atque alii passim, quo citavi, Apocal. xi. Imo S. Cyprianus, vel quisquis est auctor (stylus enim arguit non esse S. Cypriani Carthaginensis Episcopi), tractatu De Sina et Sion, asseruit inde vocatum esse Henoch, id est innovatum, « eo quod in consummatione mundi innovari habet in hoc mundo, ad confundendum et revincendum Antichristum. » Sic enim ipse suo avo mundum libidine et visus corruptum innovavit: ita idem in fine mundi rediens et quasi innovatus, eundem jam senescit, imo decrepitum, robore et vigore sui spiritus innovabit.*

Hinc probabile est raptum hunc Henoch fuisse media luce et publicum, omnibusque conspicuum immo splendidum et augustum, v. g. ab ange apparientibus in curru igneo, vel in nube, vel in corpore gloriose; tum quia hoc merebatur eximia eius sanctitas, ac conversatio cum Deo et Angelis; tum quia per raptum statutus fuit a Deo penitentiae et sancte vite exemplar hominibus sui avi, aquae ac futuri seculis; tum quia ex hoc publice raptu communis fuit hominum qualibet seculo opinio et sermo Henoch raptum esse in paradisum, indeq; redditurum ut contra Antichristum derret; tum denique, quia ejus socius Elias raptus fuit in curru igneo, IV Reg. n; Henoch autem non fuit inferior Elii, immo Elias fuit filius Henoch, quia ab eo per Noe recta serie generationum prognatus descendit. Unde S. Ambrosius, in Psalmum cxvn, octon. 7: « Henoch, inquit, proper devotione raptus ad celum, terrena malitia virus evasit. » Hinc idem S. Ambrosius, lib. III in Lucam, sub fine, docet Henoch fuisse typum Christi: « Henoch, inquit, nonne manifestus et pietatis Domini et divinitatis indicium est, eo quod nec morem senserit Dominus, et ad celum remeaverit, cuius generis auctor raptus ad celum est. » Idem rursum, lib. De Paraiso, cap. ii: « Henoch, inquit, qui dicitur latine Dei gratia, raptus ad celum, » id est in aeren. Et mox: « Henoch carbunculus quidem est, lapis

boni odoris, quem operibus suis sanctis Henoch detulit, gratiam quamdam factis et moribus spirans. Noe vero tanquam Prasius lapis, vitalen colorem prestat. Siquidem diluvii tempore so-

lus, ac velut future constitutionis vitale semen, in arca est reservatus. Denique, lib. *De Israe*, cap. viii: « His alis (charitatis) evolavit Henoch rapinus ad colum. »

TERTIA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM NOE.

17. NOE INVENTUS EST PERFECTUS, JUSTUS, ET IN TEMPORE IRACUNDIE FACTUS EST RECONCILIATIO. — Rabanus addit., *ad de gentibus penitentiam*; sed nil tale habent ceteri codices Latini et Graeci. Ab Henoch quasi primo penitentis in mundo vitiis cooperio preconceps, progradient ad secundum, Noe scilicet, qui Henoch fuit abnepos; Henoch enim genuit Mathusalem, qui genuit Lamech, cuius filius fuit Noe : square, sicut Henoch fuit septimus ab Adam, ita Noe ab eodem fuit decimus, in eoque finitur prima decas generationum, priusunque mundi seculum. Rursum, Henoch rapta fuit anno mundi 987. Noe vero diluvium extigit anno mundi 1656 : quare diluvium translatione Henoch posterior fuit annis 669, quibus cum homines gradatim magis magisque a fide et iustitia deficerunt, ac in omnia vita ruerent, ita ut omnis care corruisset viam suam, Deus misit Noe, ut esset precepio penitentie, ac comminando diluvium homines ad frugem reduceret. Verum, cum id frusta tentaret, hominibus in seclere obfirmatis, Deus iratus toti orbi immisit diluvium, quo omnes perdidi, uno Noe excepto. *Totus justus* jungi potest cum *perfectus*; unde Tigurina verit: *Noe perfecte justus est inventus*, q. d. *Noe perfectus* fuit in iustitia et sanctitate : *vel si committit non justus a non perfectus* disiungunt Romani, Rabanus et alii; *non justus explicat non perfectus*, q. d. *Noe fuit perfectus*, quia fuit *justus* *et non perfectus*, id est per excellentiam, quia scilicet fuit justissimus et sanctissimus, adeoque sui avrophix et soli iustitiae; ambulavit enim cum Deo, et ceteri, id est idecico, « in tempore iracundie », cum scilicet Deus iratus vellet totum genus humanae perdere, « factus est reconciliatio », quia placavit Deum ut servaret genus humanaum per se suosque filios in arca. Fuit ergo ipse nature humanae et novi scientiarum seminarium; unde et Iacobus bifrons est appellatus, uti dixi in Genesi: *Iacobus, qui viffrer vinique inventor* (*¶*) *tamen enim Hebrei est vinum*; bifrons, quia vidit duo secula, unum ante, alterum post diluvium, adeoque, ut ait Nazianzenus: « Non secundi mundi fuit pater ». Et in *orat.* 20: « Noe, inquit, arcum fidei sua commissam accepit, et secundi mundi semina parvo ligno credita, atque adversus aquarum vim conservata ». Idem, in *Carm.* *De vita Christi*: « O area Noe, inquit, sola funestis aquis erupta, mundumque alterum in parva gerens mente, recta praeedit et sana fide ». Alter Ly-

ranus et Dionysius; censem enim Noe vocari reconciliationem, « eo quod Deum sacrificio conciliarit ad proponentium se amplius orbi non inducatur catastylum ». Verum hoc Stradius dicit vers. 29.

Pro reconciliatio grece est ἀνάληψις, id est communatio, permutatio, redemptio et redempcio pretium. Fuit ergo Noe pietas et sanctitas plenum, quo ipse a Dei iustitia quasi redemit totum familiam suam, ne mergeretur communis diluvio, tum consequenter spem et propaginem generis humani. Ideo « dimissum est ei reliquum terra », id est semet reliquum in terra, quo ab extermino servata fuit hominum soboles. Unde Noe fuit typus Christi redemptoris, qui suo sanguine quasi pretio genitum humanum emit et redemit ab interitu. Vide dicta *in Petri m.*, vers. 20 et 21.

Rursum, Noe fuit *ἀνάληψις* et *ἀνάληψις*, id est communitas, permutatio, succedaneus, suppositus; quia pro impetu sui seculi hominibus perirentibus diluvio fuit suppositus et substitutus ad servandum semen et propaginem hominum. Syrus: *Noe in tempore diluvii factus est recuperatio mundo*, et propter eum facta fuit liberatio. Minus recte Tigurina *ἀνάληψις* verit, *primum*; verit enim: *Cui (Noe) tempore supplicii contingit primum*.

Noster *ἀνάληψις* accipit pro *κατάληψις*, id est conciliatio, reconciliatio, pacificatio, et sic accipiunt Complutenses Romani, et alii passim. Fuit ergo Noe reconciliatio, id est remedium, pretium, et instauratio generis humani ob solera a Deo exitio addicti et adjiclati. Unde S. Ambrosius, in *Psalm.* cxviii, octon. 7: « Noe, inquit, propter iustitiam diluvii victor, generis factus est superstes humani ». Igitur, ut summatis iam dicta colligam, *Noe in tempore iracundie factus est reconciliatio*, ut ob meritum iustitiae diluvium evaderet, et hominum genus, iratum Deum placando, velut redimeret et reconciliaret. Utrumque significat vox *reconciliatio*, gracie *ἀνάληψις*, id est permutatio, redemptio, reconciliatio; seu pretium, quod ad redimendum seu reconciliandum offeritur; aut res ipsa quae commutatur *et non ἀνάληψις*, id est permuto, redimo. Hoc ergo fuit iure Dei *ἀνάληψις*: *primo*, quia dato velut quedam iustitiae suo pretio ab interitu mundum redemit, ac seipsum cum suis quasi humanae naturae seminarium in arca servavit; *secundo*, quia

stiam dato ex holocaustis, qua Deo obtulit, Genes. viii, 20, « odore suavitatis », quasi quodam prelio, seu commutatione pro fetore peccatorum, Dei naribus oblate, mundum Deo reconciliavit. « Ideo » in gratiam Noe « dimissum est reliquum terra », puta reliquie tam hominum quam exterritorum viventium, qua inundante omnia diluvio servata sunt in arca, et orbi terrarum permissa; « enim τοτε, id est terra, est dativi casus, q. d. Ipsi terra, id est ipsi terrigenis, dimisso sunt reliquie ».

Vide hic quanta fuerit sanctitas Noe, ac quantum possit coram Deo unus eminenter sanctus; Noe enim sua sanctitate Deo volenti perdere totum genus hominum, restituisti manusque quasi ligavit, ut sibi et generi parceret. Tam potens est vel unus vir perfectus et eximie sanctus.

Tropologice, Rabanus et Lyranus: *Noe, inquit, significat rectores, qui ictu fluctus seculi aream, id est Ecclesiam, regunt, et predicanter Baptismum penitentie, orationibus et sacrificiis Deum placantes humani generi*. Sic et S. Augustinus in *Psalmum CXXXII*: « Noe, inquit, significat rectores Ecclesie, quia ipse aream in diluvio gubernavit ».

18. IDEO DEMISSUM EST RELIQUUM TERRE, CUM FACIUM EST DILUVIUM. — « Reliquum » substantivum capitur; idem enim est quod « reliquie »: haec enim significat *κατάληψις*, q. d. Ob Noe sanctitatem, quia Deum iratum reconciliavit terra et humano generi, dimisit Deus illi aliquid reliqui, id est aliquas reliquias hominum ad terram incolandam et colandam, atque ad propagandum genus humanum ne illud interiret, scilicet Noe eum filius. Nam, ut ait S. Petrus *I epist.*, cap. iii, 20, in *acto anima salve facta sunt*. Unde clare verit Syrus: *Ideo reliquias terra factas est, cum existit diluvium*; alii: *Propterea extiterunt reliquiae in terra*. Simili phrasi et sensu ait Isaías, cap. i, 9: « Nisi Dominus exercitum reliquerit nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrah similes essemus », scilicet periremus ut Sodoma et Gomorrah. Pro *factum est diluvium*, minus recte Graeca habent: *Idcirco factum est diluvium*; nec enim Noe servatus est propter diluvium, nec diluvium factum est propter Noe, nisi hoc sensu exponas, q. d. Ut Noe solus eum suis servatorum terra reliquias, idcirco factura est diluvium; ut scilicet ea reliqui omnes migrarentur; Noe vero solus ex eo per arcam exstaret, quod intendebat Deus. Ille Hebrei alii: *Noe tres mundos vidisse et expertus esse*: *primum* ante diluvium, corruptissimum; *secundum* in diluvium, *jam mersum et perditum*; *tertium* post diluvium, *sed ex eo et suis renascentem et resforecentem*. Quare accepit similem benedictionem sicut Adam: « Crescite, et multiplicamini », etc. Genes. ix, 1. Hinc et diuissime praeter ceteris, uno excepto Mathusalem, vixit, ut posteros tum propagaret, tum doceret,

et in unius Dei fide cultuque institueret. Noe enim vixit annos 950; Mathusalem vero annis 969. Porro natus est Mathusalem anno mundi 637. Cum autem Adam vixisset 930 annis, hinc sequitur Mathusalem cum Adamo vixisse 242 annis, ut ab eo veram philosophiam et Theologiam pleue audire poterit. Rursum, Noe natus est anno mundi 1036, et versari oportet cum Mathusalem 600 annis, ab eoque omnem sacram et naturalem scientiam accipere, ut novo mundo ex se nascant magister existaret. Unde S. Ambrosius in *Psalm.* xxxix: « Noe, ait, ad semen futurorum es reservatus, ut ex illo iustitiae semina in homines pullarentur ». Et lib. *De Noe*, cap. i: « Deus Noe ad renovandum semen hominum reservavit, ut esset iustitiae seminarium ». Allegorice Hugo: « Ideo, inquit, id est meritis passionis Christi (qui tempore iracundie factus est reconciliator humani generis ad Deum patrem), pacificans per sanguinem crucis sue, sive que in terra sunt, sive que in celis) dimissum est reliquum terra, id est salvatum est genus humanum, cum factum est diluvium, scilicet sanguinis et aquae de latere Christi manantis ».

19. TESTAMENTA SECULI POSITA SUNT APUD ILLUM, NE DELENT POSSIT DILUVIO OMNIS CARO. — « Testamenta » vocat pacta « seculi », id est cum seculo, hoc est mundo, puta cum Noe ceterisque hominibus eius posteris a Deo inita, de non inducendo amplius orbi diluvio, quo rursum mergatur omnis caro hominum et animalium; vel pacta « seculi » vocat pacta eterna, et in omne seculum duratura, ut alludat ad recordabor fidelis semper*quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem*, Genes. ix, 16, ubi hujus fidelis perpetui signum et confirmationem dat iridem. Hunc ibi dicta. Unde Tigurina verit non tam ad verbum quam paraphrastice: *Cum eo (Noe) initum est pacum semperternum nunquam mortales omnes abdentes esse diluvio*. Sic et Syrus: *Et juravit Deus quod non erit ultra diluvium, furamenta que juravit illi in veritate, quod non peribit universa caro*. Diluvium aqua intellige; nam diluvio ignis peribit et cremabatur totus orbis sub die iudicii, uti doceat S. Petrus, *epist.* II, cap. iii. Igitur Deus cum Noe quasi alterum Adam tolius generis humani capite pepigit fodus eternum et nunquam violandum, de hominibus nunquam iterum diluvio extinguendus. Hoc fodus cum reliqua Dei cognitione, fide et cultu tradidit Noe posteris tum diluvium (vixit enim post diluvium 350 annis), sed praesertim Abraham, qui cum Noe superstite adhuc vixit 58 annis; natus est enim Abraham post diluvium anno 292.

Similiter Noe fuit S. Basilius, quem proinde in eius epitaphiis hisce elegiosis decorat S. Gregorius Nazianzenus: « Tu solus et vitam doctrinae, et vita doctrinam aequasti : ut unus est Deus alte regnans, ita unum te, Basilii, dignum pontificem nostra etas vidit, veritatis vocalissimum nuntium,

clarissimum Christianorum oculum, animi multipli pulchritudine lucem, Pontique et Cappadocum etiamum illustre deus et ornamen-
tae supplex oro, ut pro mundo stes, donaque of-

feras. » Et inferius: « Basili, magna Christi gloria, sacerdotum civitatisque, nunc in multis partibus dissectae, columnae, etc. Tonitruum erat oratio tua, fulgor vita. »

QUARTA PARS CAPITIS.

ENOMIUM ABRAHAE ET ISAAC.

20. ABRAHAM MAGNUS PATER MULTITUDINIS GENTIUM, ET NON EST INVENTUS SIMILIS ILLI IN GLORIA. — Tigrina: *Magnus Abraham pater multitudinum gentium, nec existit ei gloria similis; Syrus: Abraham pater ceterum populorum, et non reperta fuit macula in glorias eius.* Terlius hic est Patriarcha, et orbis in fidet cultus. Dei instaurator, nimurum « Abraham », qui « magnus » existit electione, sanctitate, honore. Alludit ad etymon Abram et Abraham; initio enim vocatur Abram quasi *אַבָּן בָּם*, id est pater exco, deinde a Deo vocatus est Abraham, quasi *אֶבְרָהָם בָּם* hanc, id est pater magna multitudinis gentium ex eo partim secundum carnem (uti fuerunt Iudei), partim secundum fidem et spiritum (quales sunt fideles et Christiani, qui imitantur fidem Abrahæ) nasciturae et propagandas. Vide dicta *Genes.* cap. XVII, vers. 5.

Et NON EST INVENTUS SIMILIS ILLI IN GLORIA, — tum ab omnibus eius fidem et sanctitatem, quia factus dictu: que est pater credentium, id est fidem et sanctorum; tam quia Deus cum eo et posteris eius init singularum pactum, eique novam dedit religionem circumcisionis et iudaismi; tum denique quia ei promisit Messiam, quod scilicet ex posteris eius nascetur Christus, in quo benedicente essent omnes gentes. Plura colliguntur *Genes.* cap. XII et sequentibus, unde S. Ambrosius, in *Psalmum cxviii*: « Abraham, inquit, proper fidem, seminarium posteritatis suis tuto orbe diffidit: israel (Jacob) proper laborum toleranter populum credentium proprii nominis signaculo consecravit. » Idem, lib. *De Abraham*, et alibi: « Abraham, inquit, pater fidei, princeps familie Gentium (fuit enim Abraham ante circumcisionem Gentilium), et generatiois Domini, pater electionis pio confessionis, per justitiam fidei factas mundi haeres, fortissimus ac patientissimus, fons devotionis et fidei, virtutum omnium exemplar. » Denique in Ecclesiæ præca, puta in synagoga Judeorum, nullus tantum habuit venerationem et gloriam, quantum Abraham, utpote eius pater, fundator et Patriarcha.

Porro Palatus sic explicat: « Non est inventus similis illi in gloria, » scilicet fidei. Credit enim (cum iam grandevus esset, et emortua vulva Saræ) fore suum velut stellæ cali, ut Paulus prosequitur. Tum secundo, non fuit similis, cum quo Dominus ita frequenter et familiariter loqueretur, et cui tanta promitteret; tertio,

limbus vocatur sinus Abrahæ: tantus erat Abrahæ.

Simile elogium Theodorei, rex Gothorum, dedit Epiphanius, Episcopo Ticensis, qui illius anno fuit pater et salos Italiae, uti refert B. Ennodius, in ejus Vita. Sic enim de ecloquitor Theodorei: « Ecce hominem, cuius lotus Oriens similem non habet: quem vidisse præmium est, cum quo habefit securitas. Fortissimo muro ciuitatis Ticensis, incolunt isto, valutare: quos oppugnatum nulla via possit obruere, quos nequam Balearis fundes transcedat excursus. Si qua necessitas inter undas certaminum accersit, tutum est apud istum matrem familias depone, et expeditum excursibus militare bellorum. » Ipse enim preter alia multa, Ticensum ab Odore rege disruptum et dirutum, quasi pars, id est pater patriæ, reedificavit, eique Papio nomine indidit; in qua deinde Theodorei regni sedem constituit.

Simile elogium in *Pirke Aboth*, id est in *Apophth. patrum* *Hebr.*, cap. II, R. Joseph dedit discipulo suo R. Eleazar, dicens: « Eleazar filius Hyrcani talis est, tamque cognitus et perspecte virtutis, ut de eo libere affirmare possem, et si omnes sapientes Israel in una bilance statuerent, ipsum solum in altera positum *equilibrium sapientiae facturum. » Simile prius omnibus suis discipulis, innocencie, puritatis, candoris testimonium Alexander Alensis dedit discipulo suo S. Bonaventure, dicens: « Bonaventura adeo innocens est, ut non videatur peccasse in Adamo. »*

Qui CONSERVAT LEGEM (Syrus, verba) EXCELSI. — Perperam Dyonisius legit, conservaret; codices enim Graeci et Latini, aquæ ac Interpretes constantes legunt conservaret. Dyonisius securus est auctor Epistola in Missa *De Communi Confessoris Pontificis*: « Ecce sacerdos magnus, » etc., quæ epistola condita est ex variis hujus capituli et seq. versiculis, nonnullis additis, nonnullis demplis, scilicet ex hoc vers. 20 omisso et in gloria, ex vers. 22 et 23, atque ex cap. seq. vers. 8, et 19 et 20; sed immutatis et Pontifici adaptatis.

« Legem, » tum naturalum, tum possum, qua iussus fuit a Deo exire a terra et cognatione sua, peregrinari tota vita, immolare filium Isaac, Ismaeleum cum Agar uxore sua domo expellere, circumcidere se et suos, etc.; in his enim extorris omnibus sibi a Deo imperatis, quantumvis difficilibus et arduis, Abraham prompte obediens

Deo, eaque illico exsecutus est: idcirco Deo fuit charissimus, adeo ut cum eo peculiae pactum non semel sed secundo et tertio inferi, quo suam omnem illi promisit benedictionem. Unde de eo subdit:

Et FUIT IN TESTAMENTO (id est pacto) CUM ILLO, — q. d. Deus cum Abraham, quasi amico et socio, imo quasi p. cum pari dignatus est pacis, et frades inire. Primum fodus fuit, *Genes.* xv, cum ad illud sancendum Abraham immolavit vaccam, capram et artem, eaque divisit per medium, ac Deus specie ignis per viellas federales ritu veterum medius incisit: unde, vers. 18, diebet: « In illo die pepigit Dominus fodus cum Abram; » secundum fudit fodus circumcisionis, *Genes.* xvii; tertium addi posset, quando immolavit Isaac; ob hanc enim immolationem Deus pacta et promissa illi facta innovavit et confirmavit, aliudque addidit longe maximum de Messia ex eo nasciture: « Beneficiunt, inquit, in semine tuo omnes gentes terre, quia obedisti voci mea, » *Genes.* cap. XXII, vers. 18.

Secondo, et fuit in testamento, exponi posset, q. d. Abraham pactum cum Deo iniis stetit, hoc est conditiones pacti a Deo requiras constanter implovet, schilicet Dei iussis per omnia obedivit, ut posterior versioi pars pertinet eode in quo prior, nimur ad conservationem legis Excelsi. Unde Tigorina vertit: *Is servant legem Altissimi, et in pacto cum eo permanens: per a pactum » intellige conditions et leges pacti; nam de ipso testamento, sive pacto, subdit vers. seq.*

Denique, et qui similis pro quia; nam dat causam cur Abraham non fuerit « similis in gloria, » quia scilicet conservavit per omnia legem Excelsi. Unde Syrus: *Qui fecit decreta Excelsi, et inuit pactionem cum illo.*

21. IN CARNE EIUS STARE FECIT TESTAMENTUM (Syrus: *In carne eius constitutum fuit et pactum*, et in TENTATIONE INVENTUS EST FIDELIS). — Duo, inquit Janenius, commemorat hec sententia, quæ in Abraham sunt praecolla. Alterum, quod « in carne eius stare fecit testamentum, » hoc est constitutum pactum suum Deus, dum scilicet ei præcepit carnis circumcisionem in signum et confirmationem fidei cum eo initi, idque valde apte et convenienter. Quia enim in pacto Dei continebantur quodcum non ad ipsum *antum*, sed etiam ad sermonem ipsius pertinentia, nempe quod esset Deus annius eius post ipsum, quod semini eius daret pro ipsam terram, quod semen eius esset multiplex, etiam arena maris, et quod in semine eius esset benedicente omnes gentes terrenae (quod non nisi per Christum ex ipso nasciturum pertinetem erat) recte in generationis membro signum foderis illius constitutum est, ut hoc signum distinguatur a reliquis gentibus semen Abrahæ, ad quod promises illi de semine peribant. Igitur Deus Abraham cum posteris, quasi servos suos stigmata circumcisionis signa-

vit, ut velut servi a Deo signati ipsi soli servarent; Deus vero vicissim eos quasi famulos suos aleret, protegeret, benedicere.

Nota: Pro *in carne eius*, verbi potest, *in carne sua*. Ita Tigorina: *Ratum, inquit, effect in corpore sue pactum*; ali: *Carne sua confirmavit fodus*. Hoc enim ad insignem Abrahe laudem pertinet, quod ad Deo obediendum foderus cum eo incedunt, ipse pro totaqua familia et posteris omnibus, tam duram foderis conditionem ultra suscepit, ac suam suorumque carnem circumcederit, imo quod circumcisionem carnis velut signum pacti Deo inti passim predicarit, in eaque gloriatu.

Allerum praediarum Abrahæ facinus fuit, quod « fidelis inventus sit in temptatione, » qua Deus iesum fidem et obedientiam tentavit, jubendo sibi immolari filium Isaac, ex quo paulo ante numerosam sobolem, adeoque Christum hominum promiserat: obedientiam, quia unicum filium sibi charissimum immolavit; fidem, quia firmiter credit Deum resuscitatum Isaacem, ut promissem ex eo posteritatem præstaret. Unde Apostolus, Rom. iv, 18, de eo ait: « Qui contra spem in spem credidit, » scilicet contra spem nature credivit in spem gratiae et propriae divinitate, quod Deus resuscitarebatur Iacob; et *Hebr.*, xi, 17: « Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui suscepit repromissiones, ad quem dictum est: *Qui in Isaac vocabitur filius, semet: arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus: unde eum et in parabolam acceptis, » eamque multiplicem, ut ibidem exposuit. Quocirca vigorem amni strenuum ac virilem Abraham nemo satis laudaverit, quo paternum affectum tam fortiter vicit, ut nihil fieret; tam constanter jussi bei exsecutus est, ut ne punctum quidem temporis intermisserit: tam viriliter sacrificium perficit, ut gladium in cervicem Isaæ distinxerit. Quoq[ue] merito a S. Chrysostomo, De *Abraham*, hoc elogio insiguitur: « Martyr vivus et non vivus, mortuus et non mortuus. » Et Nazianzenus, orat. 41: « Venerandus Abraham, inquit, patriarcha ille, illud charum et austustum caput, illud virtutum omnium domicilium, virtutis norma, sacerdoti perfectio, qui voluntarium Deo sacrificium offert, unigenitum nimur suum, » que ex pollicitatione accepimus. »*

22 et 23. IDEO JUREJURANDO DEDIT ILLI GLORIAM IN GENTE SUA, ET CRESCERE ILLUM QUASI TERRE CUMULUM, ET UT STELLAS EXALTARE SEMEN EJUS, ET HEREDITATE ILLOS A MARE USQUE AD MARE, ET A FLUMINE USQUE AD TERMINOS TERRE. — q. d. Propter tantam fidem et obedientiam Abrahæ in immolatione filii ostensam, Deus omnia promissa illi prescrita iteravit, et juramento confirmavit, ac novum maximumque addidit de Messia ex eo nascitu. Alludit, imo citat *Genes.* xxi, 16: « Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia

fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me : benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli, et velut arenam quae est in littore mariis : possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Deinde adiungit promissionem maximam de Christo, dicens : « Benedicentur in semine tuo omnes gentes terra. Unde Jansenius censet hanc significari hic cum ait : *Dedit illi gloriam in gente sua*; gloria enim summa Abrahæ fuit, quod in semine eius benedicende essent omnes gentes, quia ex ipso Christus erat nasciturus, in quem ad imitationem fidei Abrahæ credidisse erant omnes gentes, et per fidem cum fidei Abraham benedicende. Unde Graeca hoc loco habent : *Ideo iureuando statuit, vel confirmavit, benedicere gentes in semine ipsius*; hanc enim benedictionem. Noster vocat *gloriam in gente sua*. Secundo, « gloria » hic accipias ampliorem, qua scilicet futurus erat pater numerosos sanctaque gentes, puta pater fidelium et sanctorum, inter quos tamen primus et preceps erat Christus. Unde Rabanus legit : « Dedit illi semen in gente sua », nimurum quod explicat, dum subjicit, « crescere », id est ut cresceret, « quasi terra », « scilicet arena », « cumulus, et ut stellas exaltare », id est ut exalaret, « semen ejus », tum gloria, tum numero, tum opibus, tum regno, tum victoriam, tum templo, tum oraculis, etc., et hereditate illis, id est ut hereditarentur, « a mari », scilicet Occidentalibus, « usque ad mare », scilicet Mortuum, « et a flumine magno », Euphrate, « usque ad terminos terræ », non totius, sed Palestini, in qua tunc consistebat Abraham, cuius gentes reconsuerat Genes. xv.

Allegorie tamen id de tota terra verum est in Christo filio Abrahæ, qui omnes fines orbis terre obtinuit, sibique et sue fidei ac Ecclesie subiectum.

Porro Tigurina sic vertit : *Quapropter confirmatum est et iurejurando, gentes per semen ejus beandas esse, ipsunque instar terreni pulveris (Graecum enim 150, tam pulvrem quam terram significat) multiplicandum, tum exstollendos ad astra posteros ejus, atque a mari usque ad mare seiles habituros, et a flumine usque ad terminum terræ; Syrus : Propterea juramentum paravit illi Deus, quo benedicetur in semine ejus omnes populi, ad multiplicandum semen ejus sicut arenam mari, et ad dandum semen ejus supra omnes populos, ad hereditare faciendum eos a mari ad mare, et ab Euphrate usque ad terminum terræ*. Haec promissio impleta est in Davide, qui imperavit quasi universæ terra hoc loco promissa, ut colligatur II Reg. vii. Et in Salomonem, ut patet III Reg. iv.

24. *Et in Isaac eodem modo fecit* (Syrus, *jura* videtur propter ABRAHAM PATREM EUS). — *Pro fecit, graece est ipsi, id est statuit, constituit, confirmavit, q. d. Juramentum quo juravit Deus dare Abraham et posteris ejus, primo, terram promis-*

*sam; secundo, amplam posteritatem; tertio, benedictionem omnium gentium in Christo ex se xasituro : hanc ex Abraham moriente transmisit non in Ismael, sed in Isao filium ejus ex Sara, illanguis in capite Isaac constituti et confirmavit; ut illi hec tria bona a Deo promissa cederent, in ejusque, non Ismaelis fratri *sa*, posteros derivarentur, idque fecit ob merita Abraham patris ejus. Isaco enim sic loquitur Deus, Gen. xxvi : « Eroge tecum, et benedicam tibi : tibi enim et semini tuo dabo universas regiones haec, completes juramentum quod spondidi Abraham patre tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terre, eo quod obdidierit Abraham voci mea. » Graeca hunc versum cum sequenti necnt : unde Tigurina utrumque ita vertit et necfit. *San Isaac similiter constitutum est propter Abram patrem ejus : omnes homines felicitate donandos esse, potumque ad caput Jacob sanctum in quiete ; alii : Et in Isaac stabilivit ista propter Abraham patrem ipsius, benedictionem scilicet omnium hominum, et pactum quod requievit super caput Jacob.**

Porro causa prima et principialis, cur ad Isaac, non ad Ismael, transluxerit Deus suum fudus suaque promissa, fuit libera ejus voluntas et elecio; accessoria fuere, prima, quod Abraham genuerit Isaac ex Sara primaria conjugi, Ismaelem vero ex Agar ancilla; jure gentium ergo Isaac succedebat Abrahæ, non Ismael. Secunda, quod Abraham Isaac pre Ismael diligenter. Tertia, fuit fides et obedientia Isaac, qua imitatus patrem Abraham illi volenti se Deo immolare consenserit, ultraquam se ei victimam obtulit; unde problema est, utrius virtus et obedientia fuerit major, Abraham filium immolans, an Isaac immolatus. Rationes in utramque partem recensui Genes. xxi. Porro id factum est in figuram passionis Domini, inquit Rabanus, ut scilicet Abraham representaret Deum Patrem immolantem Filium unigenitum Iesum Christum pro salute mundi.

25. BENEDICTIONEM OMNIS GENTIUM DEDIT ILLI DOMINUS, ET TESTAMENTUM CONFIRMAT SUPER CAPUT JACOB. — Syrus : *Benedictionem omnium antiquorum reguevit super caput Israel, quem vocavit, Filium meum primum genitum Israel, q. d. Deus fecit ut ex Isaac, non ex Ismael nasceretur Christus. Abraham et semiini ejus promissus, in quo benedicende, id est justificandæ et salvandæ, sive ut Tigurina vertit, *beandas* erant omnes gentes. Benedictionis enim omnium gentium non est aliud, quam gratia et gloria omnibus gentibus in Christum credentibus, eisque obedientibus, a Deo promissa et prescrita, ut patet ex citatis locis Genesios. Quare minus recte nonnulli « benedictionem » hic accipiunt actio pro laude, que scilicet omnes gentes laudature erant Isaac, cumque benedictura ob promissa hec Dei illi prescrita.*

TESTAMENTUM CONFIRMAT SUPER CAPUT JACOB, q. d. Deus pactum intitum a se cum Abraham et

*Isaac constitutus in capite Jacob, non Esau fratre sui, et in Jacob ejusque posteris ratum et firmum esse voluit, graece *xarizomenos*, id est quiescere fecit, juxta illud : « Dilexi Jacob, Esu autem odio habui. » Mach. 1. Id Deus prescrivit Jacob, Genes. xxviii, 13, cum ille dormisset vidit scalam, per quam ascendebant et descendebant angeli, Deum.*

QUINTA PARS CAPITIS.

26. AGNOVIT EUM IN BENEDICTIONIBUS SUIS, ET DEDIT ILLI HEREDITATEN, ET DIVISIT ILLI PARTEM IN TRIBUBUS DUODECIM. — Syrus : *Dedit illi hereditatem, et constitutum cum patrem tribuum, et processit, et divisus est in tribus duodecim. » Agnosceris et Dei non est nudum et otiosum, sed efficas et affectuosum, quia conjunctum cum favore, amore, benevolencia et beneficencia. Sic enim Deus agnoscit suos praedestinatos et electos, cum eis preparat et donat graham et gloriam, juxta illud : « Cognovit Dominus qui sunt ejus, » II Timoth. ii, 19. Ex adverso in die iudicii damnatos reprobus dicit eis : « Nunquam novi vos : discidete a me, qui operamini iniuriantem, » Math. vii, 23. Simili modo patres agnoscerit filium cum eum alii doct, hereditem institutu : et ovis agnoscit suum agnum, cum eum ad ubera admittit, alienum excludit; et gallina pullos, cum legitimos sub alas recipit, adulterinos repellit.*

*Agnovit ergo Deus Jacob in benedictionibus, id est favit, fovit et amat eum beneficiando illi, dandoque hereditatem terreni promissa, puta Chananæ. Unde Tigurina vertit : *Aspiratio sua eidem Deus afferit, q. d. Aspiravit Deum Jacob suum favorem, gratiam et opem. Secundo, proprius agnoscit Deus Jacob in benedictionibus, cum eum quasi legitimum Abrahæ filium et heredem, benedictionem Abrahæ a se promissam pariter hereditem institutu, et ab his Esau quasi minus probatum exclusit, idque Jacobo, non Esau, dedit possessionem terreni promissa; persona, inquit, Jacobi dedit eam in spe et promissione, postea autem ejus dedit eam per Ioseph in re et possessione.**

Porro Deus sepius benedixit Jacobo, primo, per patrem, cum scilicet ei Isaac benedixit, ac ius primogeniture pro Esau attribuit, Genes. xxvii. Secundum, cum Deum scale innixum, sibi que benedicente videt et audilit, Genes. xxviii. Tertio, cum luctans cum angelo eique prevalens, ab eo benedictus est, ac nuncupatur Israel, Genes. xxxii, 28. Quartu, cum abjectis domesticorum suorum idolis, Deum adoravit in Bethel, Genes. xxxv, 9.

ET DIVISIT ILLI PARTEM IN TRIBUBUS DUODECIM. Per partem Jansenius et alii accipiunt hereditatem sive portionem hereditarianam, puta terram

qua scale innixum sibi dicentem audivit : « Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac Terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Erige semem tuum quasi culvis terra : dilataberis ad Occidentem, et Orientem, et Septentrionem, et Meridiem : et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terre. »

27. ET CONSERVAVIT ILLI HOMINES MISERICORDIE, INVENIENTES GRATIAM IN OCULIS OMNIS CARNIS, — q. d. Deus Jacob hunc gratiam fecit, ut ex posteris ejus qualibet aeo aliqui viri misericordies existenter, qui suos contributes dirigerent, forent, alerent, protegerent, ac preserent in vera fide et cultu Dei conservarent et promoverent. Tales fure Moses, Aaron, Joseph, Phineas, de quibus cap. seq. Unde Syrus : *Et exierunt ab eo viri justi, et invenient misericordiam in oculis omnium viventium.* Graeca legitur *ip singulari hominem et invenient, idque referunt aliqui ad Josephi, qui fratres alii et gratiosus fuit Pharaoni et Egypti; alii ad Mosen, de quo proxime sequitur. Unde Tigurina et nonnulli alii hinc ordinaverunt cap. xlvi, sicut vertunt : Et edidit ex eo vera misericordem vel pluia; Tigurina : Ex hoc vs*

proceavit adeptum misericordiam, omnia mortalia oculis gratiosum, Deoque simul charum et hominibus, Moyses, cuius beata est memoria, De Mose enim dicitur, Exod. xi, 3 : « Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Egypti, coram servis Pharaonis et omnium populo. »

Porro Rabanus in textu sic legit: *Et conservavit illi misericordiam invenientem gratiam in oculis omnis carnis.* In Commentario vero sic: *Conservavit illi misericordiam suam, et inventit gratiam, etc.* Quod secutus auctor Epistolas: *Ecclesie sacerdos magnus, etc., quae in Missa legitur De Communi Confessoris Pontificis, legit: « Conservavit illi misericordiam suam, et inventit gratiam carum oculis Domini; » quae verba ipse ex suo conceptu ita adaptavit, quas Pontifici sancto magis convenientia, immutans in carnis in deum Domini; eo quod omnes Pontifices gratiosi fuerint in oculis Domini; sed non omnes in oculis omnium hominum: nam nulli castigantes vita populi et principum (uti ex officio deberant), eis invisi et exosci fuere. Porro idem auctor totam illam Epistolam conflat, ex sententia illustrissimorum*

hujus capituli et sequentis; ac ea quae dicuntur de Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moses, Aaron et Phineas, ipse applicavit collibet sanato Ponitici, nonnullis tamen immutatis, perinde ac S. Bernardus sententias S. Scripturae Sanctis adaptat. Henoch enim, Noe, Abraham, et ceteri omnes jam recensiti fuere sacerdotes et pontifices, utpote primogeniti, vel habentes ius primogenitura, in quo continebatur ius sacerdotii.

Allegorice, Rabanus: « Confirmatum est testamentum super caput Jacob, hoc est Gentilium populi, qui posterior ad gratiam fidei et baptismatis regenerationem accessit. Qui tamen plenius benedictionis patrum provenit; et dedit illi hereditatem, superne videlicet patria; et divisa est pars in tribubus duodecim, ut per duodecim Apostolos edocatur, simul cum illis regnum Dei possideret, aeternum. Hunc conservavit dominus misericordiam suam, ut habaret gratiam in oculis omnis carnis; quia Ecclesia Christi ab omnibus gentibus honoratur, et digna laude propter cultum veri Dei, universo mundo predicatur. »

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudat Moyses usque ad vers. 7. Inde Aarone usque ad vers. 28. Inde Phinees usque ad finem capituli.
Laudat autem eos, tum ob præclaræ facinoræ, tum ob ingentia dona eis a Deo collata.

1. Dilectus Deo et hominibus Moyses: cuius memoria in benedictione est. 2. Similem illum fecit in gloria sanctorum, et magnificavit eum in timore inimicorum, et in verbis suis monstra placavit. 3. Glorificavit illum in conspectu regum, et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam. 4. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. 5. Audivit enim eum, et vocem ipsius, et induxit illum in nubem. 6. Et dedit illi coram praeccepta, et legem vita et disciplina, docere Jacob testamentum suum, et iudeia sua Israël. 7. Excelsum fecit Aaron fratrem eius, et similem sibi de tribu Levi: 8. statuit ei testamentum aeternum, et dedit illi sacerdotium gentis: et beatificavit illum in gloria, 9. et circumcinxit eum zona gloria, et induit eum stolam glorie, et coronavit eum in vasis virtutis. 10. Circumpedes, et femoralia, et humerale posuit ei, et caxit illum tintinnabulum aureum plurimis in gyro, 11. dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo, in memoriam filii gentis sue. 12. Stolam tancat auro, et hyacinthro, et purpura, opus textile, viri sapientis, judicio et veritate praediti: 13. torto coeco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, et opere lapidari sculpti, in memoriam secundum numerum tribuum Israël. 14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, et gloria honoris: opus virtutis, et desiderii oculorum ornata. 15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem. 16. Non est induitus illi alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne tempus. 17. Sacrifica ipsius consumpta sunt igne quotidie. 18. Complevit Moyses manus ejus, et unxit illum oleo sancto. 19. Factum est illi in testamentum aeternum, et semini ejus sicut

dies ecoli, fungi sacerdotio, et habere laudem, et glorificare populum suum in nomine ejus. 20. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo: 21. et dedit illi in praeciptis suis potestatem, in testamento judiciorum, docere Jacob testimonia, et in lege sua lucem dare Israël. 22. Quia contra illum steterunt alieni, et propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Daath et Abiron, et congregatio Core in iracundia. 23. Videlicet Dominus Deus, et non placuit illi, et consumpti sunt in impetu iracundia. 24. Fecit illis monstra, et consumpsit illos in flamma ignis. 25. Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi hereditatem, et primis frugum terra divisit illi. 26. Panem ipsi in primis paravit in saletatem: nam et sacrificia Domini edent, que dedit illi et semini ejus. 27. Ceterum in terra gentes non hereditabit, et pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus, et hereditas. 28. Phineas filius Eleazar tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini: 29. et stare in reverentia genitū: in honestate et alacritate anime sub placuit Deo pro Israël. 30. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum, et gentis sue, ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in aeternum. 31. Et testamentum David regi filio Jesse de tribu Juda, hereditas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, et gloriam ipsorum in gentem eorum aeternam fecit.

PRIMA FARS CAPITIS.

ENCOMIUM MOYSIS.

1. DILECTUS DEO ET HOMINIBUS (Syrus, dilectus coram Deo, et etiam in oculis hominum) MOYES: CUIUS MEMORIA IN BENEDICTIONE EST. — Greci et prophetae in Siracide, id est, cuius memoria in benedictione: Tigrina: *Cuius beata est memoria; ali: Cuius memoria omnibus mortis est benedicta;* Vatablus: *Est frusti omnis, ut crebro Moysis filiales, puta Hebrei, meminerint, et quoties ministerunt, da eoque loquuntur, toties et benedicant, id est exemplaudent, glorificant, omnemque illi felicitatem et gloriam apparetur. Hinc Rabbinii usurparunt illum suam eulogiam, ut quoties patrum vel virorum bene meritorum iam defunctorum meminerint, dicant: *Zekherom libracha, id est memoria eorum sit in benedictione.**

Porro causa, cur Moyses Deo et hominibus fuerit dilectus et beneficetus, fuit eximia ejus virtus, qua populum ex Egypto salvum deduxit in terram promissam, ac presentem mansuetudo; de ea enim dixit Siracides, cap. iii, 49: « Filii, in mansuetudine opera tua perfice, et super honum gloriun diligeris. » Causa: ibidem assignavit: « Moyses autem erat vir mississimus super omnes homines qui morabantur in terra, » Nam. xii, 3. Sic eximia Davidis laus est, quod de eo dicitur: « Memento, Domine David, et omnis mansuetudinis ejus. » Psalm. xxxxi, 1. Izrah inter viros misericordia, quos Siracides in fine capituli praecedentes, dixit Deum conservasse Iacobum, primus et ceterorum antesignanus est Moyses. Vide que de laudibus Moysis dixi Prologo in Pentateuch sectione iii.

Tropologicæ, S. Bernardus hanc sententiam adaptat sancto, ut nomine, sic et re, Benedicto, serm. De eo: « Dilectus sane Deo, inquit, et hominibus, cuius non sola presentia in benedictione fuit, sicut sunt multi dilecti Deo soli, quia sibi Deo jam cogniti; sed et memoria ejus etiam nra in benedictione est. Nam et usque hodie in triplicem amoris Dominicani confessionem, triplici hoc fructu pascit Domini gregem. Pascit vita, pascit doctrina, pascit intercessione. Per quem incessanter adjuti fructificat et vos charissimi; quoniam in hoc positi estis, ut eatis et fructum affaratis. »

Porro dilectum Deo facit dei amor, obedientia, oratio, contemplatio: dilectum proximo facit proximi amor, cura, beneficia; cum scilicet quis proximo succurrat et optime vir, ac presentem cum e cetero peccatorum et inferno eum extrahit, et in viam salutis reducit. Dilectum Deo ergo facit vita contemplativa, dilectum proximo facit vita activa; utramque igitur jungat, qui utrisque cupit esse dilectus, ut utramque junxit Moyses, qui et in monte cum Deo versabatur, et in castri populum Dei legem edocet.

2. SIMILITER TULLIUS FECIT IN GLORIA SANCTORUM, ET MAGNIFICAVIT EAM IN TIMORE INIMICORUM, ET IN VERBIS SUIS MONSTRA PLACAVIT. — Syrus verit: Magnificavit (vel narravit) eam in benedictionibus, et corroboravit eam ad terroris. Tria hic celebrat in Moyse: primo, quod: « in gloria similem illum » fecerit eis sanctis, id est similem sanctis, puta Patriarchis, Henoch, Abraham, Isaac et Jacob,